

Sygn. akt V CSK 136/17

POSTANOWIENIE

Dnia 25 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku Ł. K.
przy uczestnictwie J.F.K., K.K., E.R. i Gminy W.
o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu
spadku,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 września 2017 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 26 września 2016 r., sygn. akt II Ca (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki Gminy W.
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł, tytułem kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawcy Ł.K. od postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 26 września 2016 r., sygn. akt II Ca [...] Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych

przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001, III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7 - 8, poz. 147).

Skarżący zarzucił naruszenie art. 1019 § 1 - 3 k.c. w zw. z art. 84 § 1 i 2 k.c. przez ich błędną wykładnię polegającą na nieuzasadnionym przyjęciu, iż wnioskodawca nie znajdował się w istotnym błędzie co do stanu spadku gdyż w ocenie Sądu Okręgowego poprzestanie na informacjach pochodzących od matki nie mogło dawać wnioskodawcy pewności co do istnienia pasywów spadku, a w ocenie Sądu Okręgowego wnioskodawca mógł podjąć aktywność i np. prosić matkę o umożliwienie przejrzenia dokumentów pozostawionych przez ojca, zwrócić się do takich instytucji, jak Komornik Sądowy w T., Urząd Skarbowy czy ZUS o udzielenie informacji na temat ewentualnych zaległości płatniczych czy postępowań egzekucyjnych prowadzonych przeciwko spadkodawcy, a także stwierdzenie, że niewiedza o konkretnym długu nie może być utożsamiana z niemożnością przewidzenia, że spadek może obejmować jakieś pasywa w sytuacji, w której prawidłowa wykładnia tego przepisu przemawia za stanowiskiem odwrotnym, gdyż wnioskodawca oraz uczestniczki J.F.K. i A.R. nie

wiedzieli o długi spadkodawcy sprzed kilkunastu lat, a matka wnioskodawcy i żona spadkodawcy J.F.K. utrzymywała wnioskodawcę w przekonaniu, że spadkodawca nie pozostawił żadnych długów, a wnioskodawca nie miał też powodów, żeby nie wierzyć najbliższym członkom swojej rodziny, w tym matce i siostrze.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001, II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo, iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, nie publ., z dnia 26 czerwca 2015 r., III CSK 77/15, nie publ., z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, nie publ.).

Występowanie istotnego zagadnienia prawnego i potrzebę wykładni przepisów skarżący łączył z wątpliwościami na gruncie art. 1019 § 1 - 3 k.c. w zw. z art. 84 § 1 i 2 k.c., a mianowicie, czy informacja od osób najbliższych spadkodawcy, jak np. żony z którą mieszkał, oraz jego córki będącej ze spadkodawcą w bliskiej relacji, że spadkodawca nie pozostawił długów a zostały po

nim jedynie drobne przedmioty, stanowi wystarczającą przesłankę do stwierdzenia zaistnienia istotnego błędu prawnie doniesłego i uchylenia się od skutków prawnych nie złożenia w terminie oświadczenia spadkowego przez innego spadkobiercę ustawowego, który ze spadkodawcą nie utrzymywał bliskich relacji, oraz złożenia stosownego oświadczenia spadkowego już po wykryciu długu spadkodawcy, o którym nikt nie wiedział?; czy możliwość przyjęcia, że spadek może obejmować jakieś pasywa, w sytuacji, w której spadkobierca nie ma wiedzy, czy w ogóle istnieje jakiś dług spadkowy, a tym bardziej nie ma wiedzy wobec kogo i w jakiej wysokości, uzasadnia wymaganie od spadkobiercy „profilaktycznego” złożenia odpowiedniego oświadczenia spadkowego o odrzuceniu spadku lub przyjęcia go z dobrodziejstwem inwentarza „na wszelki wypadek?”

W stanie faktycznym sprawy nie zachodzi potrzeba odpowiedzi na postawione przez skarżącego zagadnienia prawne, jak również nie jest potrzebne dokonanie wykładni powołanych przepisów, bowiem w tej materii wielokrotnie już wypowiedała się już judykatura. Mianowicie, Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 kwietnia 2016 r., III CSK 210/15 (nie publ.), wyjaśnił, że z powodu istotnego błędu co do prawa dotyczącego treści czynności prawnej może nastąpić także uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku albo od skutków prawnych nie złożenia takiego oświadczenia. W razie stosowania art. 84 k.c. na podstawie odesłań zawartych w art. 1019 k.c. uzasadniona jest ze względu na specyfikę przyjęcia spadku jedynie - zarówno w odniesieniu do błędu, co do prawa, jak i błędu co do faktów - modyfikacja dotycząca okoliczności, które doprowadziły do powstania błędu. W świetle art. 84 k.c., składający oświadczenie woli może powołać się nawet na błąd przez siebie zawiniony. W celu jednak ochrony innych osób możliwość uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli skierowanego do oznaczonego adresata została w przypadku czynności prawnych odpłatnych dopuszczona tylko wtedy, gdy błąd został przez adresata wywołany, lub gdy adresat wiedział o błędzie albo mógł go z łatwością zauważyć (art. 84 § 1 zd. 2 k.c.). Te dodatkowe przesłanki prawnej doniesłości błędu nie są aktualne w odniesieniu do przyjęcia spadku. Skutki przyjęcia spadku dotyczą jednak zarówno spadkobiercy, jak i innych osób. Względem na to przemawia za uzależnieniem prawnej doniesłości błędu w zakresie

zastosowania art. 1019 k.c. nie tylko od tego, aby dotyczył on treści przyjęcia spadku i był istotny, ale i od tego, aby nie stanowił następstwa niedołożenia należytej staranności przez spadkobiercę. Ocena w tym względzie powinna być dokonana na podstawie okoliczności każdego indywidualnie rozpatrywanego przypadku i uwzględniać przeciętny stan świadomości prawnej społeczeństwa (por. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r. II CSK 172/12, nie publ., z dnia 1 grudnia 2012 r., I CSK 85/11, nie publ.).

Stwierdzenie, że spadkodawca nie dołożył należytej staranności powinno być poprzedzone oceną okoliczności konkretnej sprawy i ustaleniem, jakich aktów staranności można było od niego wymagać. Odnosi się to do sprecyzowanych czynności, które faktycznie i prawnie spadkobierca mógłby podjąć, zmierzając do uzyskania koniecznej wiedzy o spadku. W razie niepodjęcia przez spadkobiercę żadnych czynności, wskazane jest określenie, jakich działań, w okolicznościach danej sprawy, prowadzących do pozyskania tej wiedzy można było od niego wymagać, ponieważ doprowadziłyby do uniknięcia błędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 172/12). Dopiero niewiedza spadkobiercy o stanie spadku, pomimo podjętych odpowiednich i możliwych działań, może być uznana za błąd istotny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012 r., IV CSK 612/11, OSNC 2013/3/39).

Sąd Okręgowy uznał, iż wnioskodawca nie wykazał, aby podjął możliwe, uzasadnione sytuacją, działania zmierzające do ustalenia stanu spadku po ojca. Za niewystarczające uznał porzucenie wnioskodawcy na rozmowie z uczestniczkami postępowania o istnieniu ewentualnych długów spadkowych. Nie było zachowaniem wystarczających aktów staranności zmierzających do ustalenia masy spadkowej w sytuacji, w której miał on wiedzę na temat dopuszczenia przez spadkodawcę do powstania znacznych zaległości w opłatach eksploatacyjnych na rzecz Spółdzielni Mieszkaniowej, skutkujących orzeczeniem eksmisji spadkodawcy i jego żony. Wiedział też, że ojciec zrezygnował z prowadzenia działalności gospodarczej, potem nie pracował, nadużywał alkoholu. Z wypowiedzi ojca wiedział też, że najmem lokalu użytkowego został wypowiedziany przez Gminę W..

Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, iż spadkobiercy rozmawiali na temat spadku i zdecydowali o nie podejmowaniu żadnych działań w celu uregulowania praw do spadku. Przyczyną tego był drugi syn spadkodawcy, będący jego dzieckiem pozamałżeńskim. Wnioskodawca i uczestniczka obawiali się ewentualnego badania kwestii objęcia masą spadkową prawa do lokalu mieszkalnego położonego w T.. Był to wynik strategii i kalkulacji przyjętej także przez wnioskodawcę.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 520 § 3 k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 8 ust. 1 pkt 3 w zw. z 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Dz. U. poz. 1804, ze zm., w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniające rozporządzenie w opłat za czynności radców prawnych, Dz. U. poz. 1667).